

Kritika

Jos. Dolgan — E. Vranc: Podrobni učni načrt za ljudske šole. Ljubljana 1937. Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Za pol civiliziran narod je tipičen kulturni prepad, ki zeva med izobraženstvom in ljudstvom. Poznamo narode, kjer se njihova inteligenca ponaša s široko izobrazbo — katera gre sicer redkeje v globino — kjer pa je kultura delavnih plasti naroda skoraj na stopnji srednjega veka, a to ne samo glede pismenosti, temveč zlasti glede gospodarstva in higijene. Vemo, da spadajo v to vrsto tudi nekatere pokrajine naše države, kjer je kultura med ljudstvom na porazno nizki stopnji, dočim ima inteligenca „svetsko izobrazbo“. Slovenci smo nedvomno visoko nad temi pokrajinami, zlasti kar se tiče glavne značilnosti za kulturo naroda, to je nepismenosti, katere pri nas skoraj ni. Vendar pa tudi Slovenci v marsikaterem pogledu zaostajamo daleč za resnično naprednimi narodi. Vzrok temu ni le to, da smo do kraja izmozgani in obubožani, ampak v veliki meri tudi naša konservativnost, ki pomenja zlasti v gospodarskem in socialnem pogledu usoden zastoj.

Ali more šola kaj storiti proti takemu zastoju? Človek mora dvomiti nad tem zlasti spričo tega, da imamo že nad pol stoletja šolsko obveznost, da je narod plačal že ogromne davke za vzdrževanje šol in učiteljstva — pa je šla vsa šolska izobrazba mimo resničnega življenja in ni človeku skoraj bi rekli nič pomagala v njegovi borbi za obstanek. Zato pa kmet šole, ki naj bi polagala temelje njegovi kulturi, ni sprejemal kot nekaj svojega in koristnega, ne kot pomoč, marveč kot breme. Pokojni Prepeluh je nekje zapisal o tem problemu: „Ako se hočemo miselno in čustveno vživeti v dušo človeka, ki se bori za zemljo in ž njo, bomo razumeli, kako nujno ta mali človek vso vsiljevano mu civilizacijo in tako imenovano kulturo, vse te tisoče šol, vse te mnoge tisoče učiteljev, uradnikov, prosvetnih in podobnih društev občuti prej kot breme kakor pa ponujano mu pomoč, breme, ki zmanjšuje plodove njegovega dela in tistega koščka zemlje, ki ga imenuje svojega.“

Zakaj kmet ne občuti koristnosti svojih, ljudskih šol? Ali ne zahteva ravno današnja doba tudi od kmeta, da spopolni svoje znanje, če hoče tekmovati z ostalim napredkom, da z umnim gospodarstvom, ki potrebuje znanja, čim več izbiye iz svoje zemlje?

Priznati je treba, da šola, kakršna je v splošnem do nedavna bila in kakršna je v veliki meri še danes, ne ustreza zahtevam današnjega življenja. Naloga ljudske šole je, polagati kulturne temelje najširšim plastem ljudstva. Ti temelji morajo biti takšni, da se trdno vgreznejo v zemljo, na katero jih postavljamo, da človek, ki so mu namenjeni, lahko gradi na njih dalje, da črpa iz njih smernice za svoje poznejše življenje in delo. Če bodo prvi kulturni poganjki, ki jih polaga ljudska šola, rasli iz takih temeljev, bo kulturna rast širokih množic našla svoj samonikel in oplajajoč vzpon ter se bo izognila navlaki, ki jo duši, in plevelu, ki jo izkrivlja.

Zato pa je prav za ljudsko šolo važno, da se znajde v „času in prostoru“, da raste njeno delo iz tal, kjer ima vršiti svoje kulturno poslanstvo. Te zahteve so se začeli zavedati tudi nekateri slovenski šolniki, med katerimi zavzemata gotovo prvo mesto ljudskošolska učitelja E. Vranc in J. Dolgan, ki usmerjata svoje delo v šoli po zahtevah sodobnega življenja ter sta na podlagi svojih bogatih izkustev izdala podrobni učni načrt, sestavljen po strnjenih letnih enotah v maksimalnem obsegu zaradi izbora po krajevnih potrebah in prilikah v Sloveniji.

V spoznanju kulturnih nalog do svojega naroda, ki bi se jih moral danes zavedati vsak izobražen Slovenec, nudita poklicnim tovarišem svoje bogate iz-

kušnje z željo, da bi se s smotrnim delom v ljudski šoli dvignila stopnja izobrazbe kmečkih in delavskih slojev našega naroda. Prizadevala sta si, zbrati kulturne vrednote, ki naj jih spoznava in ceni preprosti človek ter po njih preoblikuje svoje delo in življenje. „Načrt hoče vsem, ki so doumeli kulturne potrebe širših narodnih plasti, dati duševno moč in pobudo za pravičen izbor zdravih, trajnih kulturnih in civilizatorskih dobrin“.

Avtorja se zavedata, da mladina še ni to, kar je odrasel človek, vendar je treba vanjo položiti seme, ki naj vzkali in se razvija v aktivno gospodarsko in duhovno kulturo.

Pri sestavi načrta se avtorja opirata na načela pedagoškega realizma, po katerem sta vzgoja in pouk pravilna tedaj, kadar objekt zaživi v subjektu in dbi subjekt svojo stvarno vsebino. Razumljivo je, da je pri tem velikega pomena učiteljeva osebnost in avtorja jo stavljata celo nad vsak učni načrt: učiteljeva pedagoška in didaktična kultura je važnejša kot učni načrt. Samo tak učitelj bo mogel zbirati iz množine snovi tisto, kar ima v določenih prilikah kulturno vrednost, a je obenem dostopno zmogljivosti otrok.

Drugo vodilno načelo pričujočega načrta je strnjenost, to se pravi, da hoče tudi v vse šolsko delo zanesti povezanost med narodo, gospodarstvom in človekom.

„Razvoj napredka regulira tehnika, ki iz narode proizvaja človeške dobrine in pomaga človeku do večjih spoznanj in kulturnih stvaritev. To povezanost: v objektivnem svetu je treba spoznavati tudi v šoli; posebno se mora poudarjati tehniko in gospodarsko proizvajanje, ki veže človeka s narodo in je podlaga za duhovni napredek. Vzgajati smisel in voljo za tehnično in gospodarsko ustvarjanje je eden od najpomembnejših ciljev sodobne šole. Le tako dosežemo pravo povezanost med šolo in življenjem. Prav tako važna komponenta je potem strnjenost med zunanjim svetom in otrokovim telesnim in duševnim razvojem. Stvarna povezanost, ki nima odziva v otrokovem razumevanju in v vsem njegovem doživljanju, ni v skladu z načelom o strnjenem šolskem delu“. Tako razlagata avtorja načelo strnjenosti v učnem načrtu.

Po tem načrtu šolsko delo ni samo sebi namen, marveč je vseskozi smiselno in smotrno urejeno, tako da postane stvarina v resnici otrokova kulturna last. O tem priča preiščljena razvrstitev po delovnih enotah, tako da obsega vsako šolsko leto posebno letno stvarno enoto, ki pomenja strnjen del otrokovega življenja, spojenega z dogodki v njegovi domačiji, kakor jih ustvarjajo prirodne, socialne in gospodarske činjenice. In kakor je otrokovo življenje v toku celega leta niz bolj ali manj pomembnih doživljanj, tako je tudi ta celotna enota razdeljena na več manjših enot, katerih vsaka predstavlja izsek iz otrokovega življenja in sveta, v katerem dorašča — vse v sintetični povezanosti. Za najmanjše prihaja v poštev le to, kar v resnici lahko doživljajo, zato spremlja šola otroka in njegovo doživljanje najprej v okviru štirih letnih časov, drugo leto pa že razširi krog in si ogleda otrokov domači kraj, prav tako v izmenjavah, ki jih prinašajo štirje letni časi. Tako se z vsakim letom širi otrokov pogled po domačiji in domovini ter življenju in delu rojakov. Vse pa prepleta socialna misel in pravo narodno čustvovanje.

Kljub temu, da so smernice načrta tako preiščljene in smotrno urejene, da bi morale vplivati na zboljšanje našega osnovnega šolstva, se avtorja vendar zavedata zaprek, ki bodo ovirale uspeh. Te ovire so predvsem gospodarskega in moralnega značaja: ljudje žive v pomanjkanju in se bore za najnujnejše gmotne potrebščine. V teh ljudeh mora biti ubit interes za duhovne vrednote. Reforma šole bo imela resničen uspeh šele tedaj, kadar bo narod deležen socialno-gospodarskih reform, kajti šele potem „naša kultura ne bo več krizantema siromakova, temveč bogastvo bogatega“.

V. A.

Emile Schaub-Koch, Miha Maleš. Ljubljana 1937. Bibliofilska založba. — Francoski in slovenski tekst. Table z reprodukcijami, brez paginacije.

V okusno in originalno opremljeni knjižici je izšel ponatis Schaub-Kochovega članka o Mihi Malešu iz lanske „Umetnosti“. Knjigi je dodan izbor raznovrstnih Maleševih del v črni reprodukciji ter barvasta priloga, katero je prav lepo natisnila Mohorjeva tiskarna. Poleg francoskega originala je natisnjen tudi slovenski prevod članka, kateremu je prevajalec Martin Benčina dodal pisateljovo biografijo. Iz nje posnemamo, da je prof. Emile Schaub-Koch švicarski Nmec iz stare plemiške in zbirateljske družine ter da živi največ v Firenci, kjer piše svoja dela in je smatran za „nositelja sistema konstruktivne kritike in preporoditelja umetnostne kritike“. Ta „enciklopedist najizvirnejše inteligence“ je tudi član nekaterih papeških in italijanskih, v mednarodnem svetu manj znanih akademij.

S to majhno monografijo je M. Maleš v reprodukcijem delu podal nekako revijo vsega svojega slikarskega dela. Lani je bil v „Sencah“ omejil tak pogled na samo grafiko ter mu dal veliko širšo podlago. Tako si moremo na podlagi teh zbornikov tudi brez podrobnega poznavanja vseh del napraviti precej točno mnenje o slikarju Malešu, ki je brez vsakega dvoma dober in živ talent, zelo bistrega uma, z večnim zanimanjem za vse, kar je v sodobni umetnosti novega in zdravega. Iz istega vzroka je posebno njegovo slikarsko delo, kolikor ga podaja v tej knjižici, zelo raznovrstno, formalno celo neenako, v celoti še nekako neprevrelo. Med slikami se nahajajo nekatera resnično občutena dela, dočim pri drugih prevladuje vtis večje interesantnosti forme. Morda bi skrbnejša izbira, ki bi smatrala disciplinirano dinamiko celotne podobe, ki v grafiki kaže mnogo bolj spolnjen in organičen razvoj. Vse to priča o živahnem delu, ki poizkuša izrabiti vse likovne možnosti, da preizkusi v njih svoj talent.

O Malešu in njegovi umetnosti so naši časopisi doslej precej pisali in če upoštevamo, da so med njimi časopisi vseh barv in nazorov in da je M. Maleš za svoje delo užil razmeroma mnogo priznanja in dobil zelo mnogo vzpodbude, potem bomo izprevideli, da njegova umetnost za Slovence ni več problematična ali vsaj ne bolj, kot kak manj znan in manj popularen pojav v naši mladi umetnosti. Pri tem popolnoma opuščam vrednotenje slovenskih kritik še prav posebno zato, ker sem sam pisal o M. Malešu v zelo pozitivnem smislu; slikar sam pa se je v svojih publikacijah rad skliceval na svoje slovenske kritike. Po vsem tem bo jasno, da smo z veseljem sprejeli njegov uspeh tudi pri tuji kritiki. Toda ta kritika je taka, da je ni kazalo natisniti pri nas, kjer vsaj svoje lastne umetnostne probleme precej dobro poznamo.

V isti knjižici močno pohvaljeni in s superlativi obsuti, sicer precej neznan kritiki je iztrgal delo M. Maleša iz vsakega konteksta ter z mnogoštevilnimi primeri iz vseh dob svetovne umetnosti odkril, da smo Slovenci, celo pa M. Maleš, otroci dveh stilskih tradicij: modernega Pariza in srednjeveškega Bizanca. To križanje kultur pa se je izvršilo v Monakovem in v Draždanih, kjer da je večina slovenskih umetnikov studirala. Težko se je dalje meniti na podlagi takih, v resnici pretresljivih odkritij. Toda vse to ni tragično. Tujec, ki nas ne pozna in je videl Maleševa dela, je pač napisal par pohvalnih besed o slikarju in jim dodal še nekaj splošnih opazk, katerih očitvidno niti sam ni vzel preresno. V katerem koli časopisu bi mogel tak listek brez posebnega razburjenja doseči svoj minljiv učinek. Pri nas pa je bilo treba stvar natisniti v francoščini in še v zelo nepravilnem slovenskem prevodu ter s hvalisavimi epiteti povzdigovati besednika ter s tem vzeti dokaj resnosti sicer lepi publikaciji. To je pač znamenje zelo pokolebanega merila za vse, kar je v naši dobi resnično duševnega.

F. Mesesnel.